Norrtälje Naturvårdsstiftelse
Verksamhetsberättelse 2015

Förord

Norrtälje Naturvårdsstiftelse är uppdelad i tre verksamhetsdelar; naturvård, förvaltning av Färsna gård samt pedagogisk verksamhet vid Färsna Naturcentrum.

Verksamheten är till stor del projektfinansierad, vilket innebär att stiftelsens ekonomi och verksamhet är beroende av framgångsrika ansökningar. Långsiktigt arbetar styrelse och ledning för att öka de avtalsbaserade intäkterna.

Stiftelsen är kommunalt inrättad och intentionen är att vara en resurs för Norrtälje kommun i olika avseenden. En god kontakt med Norrtälje kommun och en, från kommunens sida, positiv inställning till verksamheten inom stiftelsen är en förutsättning för arbetet. Att kommunicera detta till kommunen har stiftelsens styrelse lagt ned en hel del arbete på under 2015.

Norrtälje Naturvårdsstiftelse förvaltar Färsna gård, en kommunalt ägd gård där barn och vuxna ges möjlighet att njuta av vackra natur- och kulturområden, titta på gårdens djur och på nära håll ta del av det småskaliga jordbruksarbetet. Stiftelsen erbjuder i samverkan med Färsna 4H-klubb och Veterantraktorklubben Norrtelje en mängd aktiviteter, som fångar barnens och allmänhetens intresse och ökar deras förståelse för djur, natur och vårt kulturarv.

Under verksamhetsåret 2015 har stiftelsen lagt ned ett stort arbete på den upprustningsplan som finns för Färsna gård. Efter en mycket försenad start, påbörjades arbetet med planen under våren 2015. Det fastslogs under sommaren att den timmerstomme som avsetts att uppföras och inredas för pedagogisk verksamhet på gården var i allt för dåligt skick och att de avsatta pengarna inte skulle räcka för att uppföra de två planerade byggnaderna. Istället beslutades under hösten att enbart en byggnad skall uppföras, en byggnad för pedagogisk verksamhet och personalutrymmen, på den plats där den gamla ladugården tidigare stod. Vi ser mycket fram emot kommande verksamhetsår och byggnation av de nya lokalerna.

Färsnadalens bebyggelse breder ut sig söder om gården och kommer oss allt närmare inpå knutarna. Naturvårdsstiftelsen har länge ansett att det är av yttersta vikt att arbeta för att gården får förbli en plats med orörd natur dit alla kan känna sig välkomna, och under 2015 har styrelsen arbetat fram ett förslag till naturreservatsbildning av det som återstår av den stora Färsna-fastigheten. Förslaget överlämnades till kommunledningen i december.

Naturvården har under 2015 fortsatt sitt framgångsrika arbete inom projektet Värdefull odlingsbygd. Projektet har under året samordnat ett flertal mindre projekt i Norrtälje kommun med naturvårdsnytta och miljöförbättringar i fokus och i flera av de trakter där projektet verkar har lokala initiativ tagit vid och fortsatt arbetet med att öppna upp landskapet och återskapa värdefulla naturmiljöer. Kommande verksamhetsår går projektet in i sin slutfas och en utmaning blir då att hitta finansiering för uppföljning av projektet och samtidigt att hitta en mer varaktig finansiering för naturvården generellt, samt att fortsätta det strävsamma arbetet med att kommunicera och positionera Naturvårdsstiftelsen i det moderna naturvårdsarbetet i kommunen och i länet.

Färsna Naturcentrum har under 2015 genomfört naturdagar och pedagogiska projekt med stor framgång. Dessutom har man gjort stora framsteg i det målmedvetna arbetet med att bli en resurs för alla kommunens skolor och förskolor, men utmaningen framöver är fortfarande att hitta formen och finansieringen för att förverkliga naturdagar för alla skolor.

Norrtälje Naturvårdsstiftelse verkar generellt för att ge människor en känsla för naturen, skapa förutsättningar för en ekologiskt hållbar framtid och för att bevara och förvalta vårt natur- och kulturarv.

Färsna gård

2016-03-01

Lotta Andersson, VD

Innehållsförteckning

Verksamhetsberättelse 2015

Färsna gård	**s.4**
Färsna Naturcentrum	**s.7**
Naturvård	**s.21**
Styrelse och personal	**s.27**
Köpta tjänster och utbildning	**s.28**
Naturvårdsstiftelsen i media	**s.29**
Årsredovisning 2015	**s.31**
Revisionsberättelser 2015	**s.41**

Foto: Tobias Nilsson, Anna Westerlund, Susanne Jansson, Nina Söderström och Lotta Andersson

Färsna gård

Förvaltning av Färsna gård

Av virke från röjningar på Färsna gård och andra naturvårdsröjningar som stiftelsen genomfört under året har det producerats gärdsgårdsvirke som man förädlat, paketerat och sålt

Norrtälje Naturvårdsstiftelse förvaltar den kommunalt ägda gården Färsna, med tillhörande mark, sedan 2009. Förvaltningsområdet omfattar ett femtontal byggnader, gårdsplan, gårdsnära skogsområden, åker och betesmark. Gården är belägen två kilometer norr om Norrtälje stads centrum.

Att förvalta Färsna gård innebär att stiftelsen bär hela ansvaret för skötseln av gården och omgivande marker. För detta utgår ingen ekonomisk ersättning. I gengäld kan Naturvårdsstiftelsen nyttja gården för egen verksamhet, till exempel för naturskoleverksamheten vid Färsna Naturcentrum. För att säkerställa naturområdet Färsna för framtiden har Norrtälje Naturvårdsstiftelse under 2015 tagit fram ett förslag till naturreservatsbildning av fastigheten Färsna. Förslaget överlämnades till kommunledningen i december.

Under sommaren 2014 reviderades förvaltningsavtalet för gården, vilket innebar att Naturvårdsstiftelsen gick från ett kostnadsfritt avtal till ett så kallat självkostnadsavtal, där stiftelsen själva skulle teckna avtal för el och VA. För att täcka kostnaderna för hyra, el och VA tecknades ett verksamhetsavtal där ett bidrag för att täcka samtliga kostnader beviljades stiftelsen. Under 2015 har det blivit mycket tydligt att de bidrag som betalas ut av kommunen inte helt täcker kostnaderna. Hösten och vintern 2015 har vd och delar av styrelsen arbetat för att få till en förändring i avtalet och vår förhoppning är att förhandlingarna ger resultat under kommande verksamhetsår.

Den upprustningsplan som fastslogs för Färsna gård 2013 har under verksamhetsåret 2015 påbörjats med bland annat rivning av två byggnader. Men planen har också ändrats under året, vilket har bidragit till ytterligare förseningar och även diskussioner med hyresgäster. Då det stod klart att den timmerstomme som skulle uppföras på gården för att rymma pedagogisk verksamhet och personalutrymmen var i allt för dåligt skick och att de avsatta pengarna inte skulle räcka för att uppföra de två planerade byggnaderna fick planerna läggas om. Beslut togs om att lägga alla pengar på

en byggnad. En ny ”ladugård” som kan inrymma generösa samlingslokaler och utrymmen för personalen vid Färsna gård, något som är helt nödvändigt och efterlängtat.

Förutom Norrtälje Naturvårdsstiftelse finns ett flertal andra föreningar och organisationer på gården. Det är bland annat Veterantraktorklubben Norrtelje och Färsna 4H, vilka båda har en väl etablerad verksamhet vid gården och under 2015 har samarbetet med de båda föreningarna varit gott och vi ser fram emot ett nytt verksamhetsår 2016 med flera gemensamma satsningar för gården.

Arbetet med att återskapa gårdens gamla kulturmiljöer påbörjades 2012 inom projektet ”Roslagsgården” och har sedan dess framskridit med gott resultat. Under 2015 byggdes ytterligare gärdsgårdar och träd i hagar och längs körvägar hamlades. Även arbetet med att röja fram stengärdsgårdar och skapa skogsbryn för att öka artdiversiteten har fortsatt under året och gamla skogsbeten har också sanerats från nedvuxen taggtråd. Av virke från röjningar på Färsna gård och andra naturvårdsröjningar som stiftelsen genomfört under året har personalen också producerat ved till gårdens verksamheter och gärdsgårdsvirke som man förädlat och paketerat (se bild ovan). Virket finns till försäljning för den som vill bygga egen gärdsgård. Under året har även några av de informationsslingor som finns runt gården (Viltvårdsstig, Allemansrätten och Fågelstigen) fått sig en uppfräschning. Dessa skyltar används aktivt av skolor, förskolor och andra som besöker Färsna.

Naturvårdsstiftelsen har under 2015 haft en liten besättning roslagsfår. Efter en besvärlig och sjukdomsdrabbad vår och sommar beslutades det att samtliga tackor och lamm skulle slaktas. Inga nya djur har köpts in till stiftelsen. Utöver Naturvårdsstiftelsens djur har Färsna 4H haft värmlandsfår, ponnyer, minigrisar, höns, duvor, getter samt kaniner och katter på gården. 4H har nyttjat beteshagar och hägn enligt överenskommelse.

Elever från Naturbruksprogrammet vid Norrtälje Teknik- och Naturbruksgymnasium har under 2015 haft praktik hos Norrtälje Naturvårdsstiftelse på Färsna varje torsdag. Eleverna får delta i det ordinarie gårdsarbetet med bland annat stängsling, röjning och utkörning av timmer.

Projekt

I projektet ”Blommor för Bin” fick en liten del av Färsna gårds åkermark blomstra av diverse bi-foderväxter. Projektet var en förstudie som genomfördes under våren och sommaren på uppdrag av företaget Bee Urban. Förstudien syftade till att utforma ett projekt i vilket företaget ska samla in pengar från allmänheten för att kunna bekosta åtgärder från lantbrukare. Åtgärderna består i att lantbrukarna etablerar en vall-baljväxt-blandning som gynnar framför allt pollinerande insekter. I uppdraget ingick även att söka stöd till uppstart av projektet under 2016.

Projektet ”Natur och växtkraft för ALLA” är ett Allmänna arvsfonden-projekt som Naturvårdsstiftelsen driver. Färsna gård har inom projektets ramar försetts med nya skyltar till samtliga byggnader och vägvisare på gården. Dessa kommer att sättas upp under våren 2016.

NNS ansökte och fick 20 000 kr av Roslagens Sparbanks Stiftelser för att tillverka marknadsbord till våra publika dagar på Färsna gård. Borden kan också användas i olika aktiviteter med skolklasser och andra grupper. Naturvårdsstiftelsen tänker sig även kunna hyra ut dem till marknader och andra evenemang i kommunen. Genom kommunens arbetsmarknadsenhet H21 har 10 st. bord tillverkats; i gediget trä och med röd markis till tak. De går lätt att bygga upp och sedan plocka isär för förvaring. Detta är vi mycket glada åt!

Nya marknadsbord har tillverkats för återkommande arrangemang på gården. Materialet har bekostats av Roslagens Sparbanks Stiftelser och byggts av H21. Tack! Skyltar har tagits fram som en del av Arvsfondenprojektet ”Natur och växtkraft för ALLA” som ett led i att göra Färsna gård mer tillgänglig.

Arrangemang

På Färsna gård arrangerar vi varje år fyra publika dagar; så även 2015. Detta gör NNS i samarbete med Färsna 4H och Veterantraktorklubben Norrtelje.

Valborgsmässofirandet ägde för första gången rum öster om gården, på åkern vid Östra vindskyddet. Denna aktivitet ordnades av 4H.

Midsommarafton 2015 bjöd på hela åtta plusgrader och regn. Trots detta kom ca 1500 personer för att uppleva traditionellt midsommarfirande med sång, musik och dans runt midsommarstång. Dansledare var Per Lodenius. Midsommarstången tillverkades dagen innan med hjälp av SFI- elever, som kom för att lära om svenska traditioner. Veterantraktorklubbens åkturer är alltid populära och dessutom fanns på gården ponnyridning, fiskdamm, tipspromenad och servering under detta årets firande.

Färsnadagen hölls 19 september och är ett inslag på Färsna gård som blivit tradition. Den innehåller 4H-dagen, Geologins dag och andra föreningsaktiviteter. Anna Westerlund på NNS gick en väsensvandring runt gården med barn och medföljande föräldrar. Uppe på magasinet hölls ett föredrag av Mats Wilzén om ”Naturväsen och folktro kring en gård” . I trädgården serverades piroger och spännande bakverk från Indien, bakade av Shaleema Begum. Hon var deltagare i ett av NNS tidigare integrationsprojekt och har nu en självklar roll i våra årsaktiviteter. 4H:s Café Tupplidret höll öppet och ute på gården fanns försäljning av saft, sylt, grönsaker, honung och textilt handarbete.

På Färsnadagen skedde försäljning av mat, hantverk och skörd- lokalproducerat. Här kunde man även smaka smaker från andra kulturer. Färsna gård som en mötesplats för alla!

Vid gårdens julmarknad, som alltid hålls lördag före 1:a advent, hade vi 13 stycken försäljare. Det var mycket fint textilt hantverk, bröd och lussebullar, sylt, saft, honung mm. Roslagens Naturskyddsförening hade försäljning och information vid ett av borden. I år kunde vi använda de nya marknadsborden för första gången, vilket gjorde hela marknaden mycket mer tilltalande. Vädret var typiskt höstväder med regn och blåst, men markistaken skyddade varorna och det kom oväntat många besökare. Vid årets julmarknad medverkade också ett UF-företag för att sälja och göra reklam för sina produkter. UF är elever från gymnasiet som övar entreprenörskap och eget företagande. I anslutning till Färsna Naturcentrums aktivitet ”Häng me´ ut” (Arvsfondsprojektet Natur och växtkraft för ALLA) bakade skolbarn bröd över öppen eld och sålde detta plus småkakor de själva tillverkat. Allt för dem med celiaki/glutenintolerans. Inne i mangårdsbyggnaden höll Shaleema Begum till med försäljning av bakverk från Bangladesh. 4H hade aktiviteter och höll traditionsenligt café Tupplidret öppet.

Färsna Naturcentrum

Färsna Naturcentrum Norrtälje Naturvårdsstiftelses pedagogiska verksamhet med bas på Färsna gård. Naturcentrum är ett besöks-, informations och utbildningscentrum för aktiviteter knutna till naturvård, friluftsliv, natur, småskaligt skogsbruk och hållbar utveckling. Fokus ligger på utomhuspedagogik för elever, som ett komplement till skolan och förskolans ordinarie verksamhet. Färsna Naturcentrum vill visa på naturens möjligheter att lära och utvecklas på bästa sätt och vill vara en resurs för olika samhällsfunktioner genom aktiviteter i natur-, trädgårds- och gårdsmiljö.

Naturdagar och undervisning

Under 2015 har Färsna Naturcentrum arrangerat naturdagar för ca 2 200 elever fördelat på naturdagar vår, sommar, höst och vinter. Dagarna har bedrivits utomhus året runt och årstidernas växlingar har utnyttjats. Naturdagarna och aktiviteterna är kopplade till gällande läroplaner och

kursplaner, som en väg mot högre måluppfyllelse för eleverna/barnen, bättre hälsa, ökad självkänsla och välbefinnande. Naturdagarna har främst under 2015 berört odling, hållbar utveckling, ekosystem, språk, naturvård, djur och friluftsliv. Roslagens Sparbanks Stiftelser har delfinansierat ett begränsat antal Naturdagar för elever från skolor i Norrtälje kommun. Deras stöd är ovärderligt och i dagsläget en förutsättning för att elever ska få möjlighet till naturdagar på Färsna Naturcentrum. Allmänna arvsfonden och Länsstyrelsen(LONA) har också delfinansierat andra naturdagar för elever.

Det är huvudsakligen elever från Norrtälje kommun som besöker oss. Färsna Naturcentrum besöks även av elever från andra kommuner, till exempel Montessoriskolan i Vasastan, Stockholm(högstadium), kommer till Färsna Naturcentrum för 8 skoldagar årligen. Dessa dagar är ett komplement till deras ordinarie verksamhet.

En av alla grupper som fått följa processen från jord till bord. Här med potatisskörd!

Avtal

Under 2015 har Norrtälje Naturvårdsstiftelse haft avtal med fem skolor i Norrtälje och Stockholm. Det är Norrtälje Teknikgymnasiet, Freinetskolan Hugin i Norrtälje, Montessoriskolan i Norrtälje, Freinetskolan Mimer i Norrtälje och Vasastans Montessoriskola i Stockholm. Avtalen innefattar att de bland annat kan nyttja Färsna gårds lärmiljöer, nyttja lokaler och låna markytor till skolavslutningar mm. Avtalen är unika för varje skola. Dessa verksamheter får använda varumärket Färsna gård i sin marknadsföring. Avtalen innefattar även undervisning med personal från Färsna Naturcentrum. Detta är en spännande process som är i sin linda. Hur kan så många människor som möjligt få ta del av Färsna gårds unika miljöer och samarbeta med Färsna Naturcentrum som en långsiktig del i respektive verksamhet? Avtalskunder nyttjar möjligheterna och många av förskolebarnen och eleverna är på gården regelbundet varje vecka under skiftande säsonger under Naturcentrums försorg. Montessoriskolan i Norrtälje hade sin skolavslutning i trädgården i juni med ca 500 personer. Pedagoger nyttjar även lokaler under planeringsdagar. Under året har ca 130 lärare fördelat på olika tillfällen utnyttjat denna möjlighet.

Freinetskolan Hugins förskolebarn har sina egna odlingar i trädgården- besök och njut!

Uppdrag

Föreläsningar och workshops

Färsna Naturcentrum har hållit tre fortbildningsdagar för pedagoger i förskolan och skola, gällande utomhuspedagogik och utemiljöns möjligheter för barn/elevers lärande och utveckling, kopplat till läroplanerna. Dessa fortbildningar och föreläsningar hölls på *I Ur och Skur Ekorren* i Åkersberga, Länna förskola och på Svanbergaenheten (grundskola) i Norrtälje och antalet deltagare var 90 st.

I april höll Susanne Jansson, Anna Westerlund och Lotta Andersson workshop ”Stora rovdjur-utomhuspedagogiska metoder” på NO-biennalen i Falun. Konferensen arrangerar av Bioresurscentrum i Uppsala tillsammans med högskolor, universitet och Skolverket. Det var 30 deltagare på workshop.

Handledning

I augusti inledde Färsna Naturcentrum ett samarbete med Skederids förskola för att processleda gällande utomhuspedagogik. De vill förflytta mer av den pedagogiska verksamheten ut till lärmiljöerna och se möjligheterna i ett lärande ute och inne i växelverkan. Anna Westerlund har handlett arbetslag vid 4 tillfällen under hösten, samt haft en naturdag tillsammans med barnen. I november deltog även Färsna Naturcentrum vid ett föräldraevent och berättade och visade på hur man bäst klär barnen för att kunna vara ute under hela året.

Färsna Naturcentrum vill inspirera förskolan och skolan att använda utomhuspedagogik som metod för att koppla ihop teori och praktik- skapa ett meningsbärande lärande.

Läromedel

Anna Westerlund har reviderat *Grundbok I Ur och Skur* på uppdrag av Friluftsfrämjandet. Färsna Naturcentrum har också tagit fram två pedagogiska handböcker i utomhuspedagogik som en del i projekt *Network Nature School* (NORDPLUS Nordiska Ministerrådet).

Studiebesök

I maj besökte Britta Algulin, Norrtälje kommun, och Sujatha Mulla och hennes man Emmanuel från Indien, Färsna Naturcentrum för att ta del av våra metoder. De fick besöka en naturdag ute i skogen med tema teknik och sedan hade vi utbyte av erfarenheter i växthuset på Färsna gård. Sujatha Mulla är rektor på St John´s School i Gulbarga i Indien.

Sujatha Mulla, rektor S:t Johns School i Gulbarga och hennes man Emmanuel besökte Färsna Naturcentrum och tillsammans med Naturcentrums personal hade vi erfarenhetsutbyte i växthuset.

I juni hade vi ett studiebesök/seminarium med kommunalråd, politiker och tjänstemän från Norrtälje kommun för att presentera vår verksamhet. 12 personer deltog.

Antal

Sammanlagt har ca 220 deltagare tagit del av Färsna Naturcentrums föreläsningar, workshops, studiebesök och handledningstillfällen under 2015.

Event/aktiviteter

Färsna Naturcentrum har under året arrangerat en aktivitet för företag. Det har bland annat innefattat aktivitet och utematlagning för 40 personer.

Projekt

Pedagogiska projekt

Naturdagar - ett sinnligt läromedel för alla elever i Roslagen har varit en pedagogisk satsning som Roslagens elever kunnat ta del av. Ekonomisk delfinansiering av Naturdagar har gjort det möjligt för fler elever att lära i autentiska miljöer på och vid Färsna gård. Naturcentrum har även genomfört naturdagar med förskolebarn på andra platser i kommunen.

Lärande i praktiken- här Hem- och konsumentkunskap genom matlagning över öppen eld och till höger är det språkträning med yngre elever.

Lona-projektet Naturguidning i Roslagen har slutförts under 2015. Projektet har innefattas av en styrgrupp med lärare från både kommunal och enskild skola tillsammans med Naturcentrum. Projektidén uppkom vid en studieresa till Tallinn (partnership Comenius Regio). Där presenterades ett projekt som man tagit fram i Tallinn. Tillgängliga höga naturvärden, exempelvis naturreservat och fågelskådningsplatser, var formulerade som ”hot spots” och var sammanställda för besökare i en folder. Projektet blev verklighet i Norrtälje kommun tack vara LONA-satsning. Styrgruppen har under 2015 tagit fram områden som är lämpliga utflyktsmål med skolklasser och som är platser med höga natur- och kulturmiljövärden. Naturcentrum har arbetat fram övningar och upplägg tillsammans med styrgruppen som är lämpliga för respektive plats, så att det ska finnas färdiga koncept som är kopplade till gällande läroplan. Platserna är; - Vigulfs hög och Fortet i Vigelsjö, - NorrMalma naturreservat, - optiska telegrafen i Grisslehamn, - Ängsö nationalpark och- Skebo bruk, bruksmiljö.
Ett dokument har sammanställts under 2015 med övningar för respektive plats. En av övningarna har testats på elever och på en grupp lärare. Övningarna finns att hämta som PDF-filer på www.farsnanaturcentrum.se. Susanne Jansson har varit projektledare. Projektet är slutrapporterat.

Optiska telegrafen i Grisslehamn är en av de platser som valts ut i projektet som en fantastisk plats för lärande i autentisk miljö. I augusti genomförde Susanne Jansson, Färsna Naturcentrum, en Naturdag där med Montessoriskolan från Norrtälje.

Genom ***LONA-projektet Gröna Klassrum*** (2015-2017) har vi kunnat utvidga våra odlingar på Färsna gård. Vi har anlagt nytt potatisland ute på åkern, söder om trädgården. Norrtelje Veterantraktorklubb har varit till stor hjälp genom att de plöjt, harvat och kupat jorden. Här har 10 skolklasser fått sätta potatis, som de sedan skördat under hösten och tillagat över öppen eld. Vi har även, i samarbete med Norrtelje Veterantraktorklubb, haft små försöksodlingar av de olika sädesslagen och spånadslin. Skolelever har sått och rensat ogräs. Vi har också ökat antalet odlingslådor för grönsaker, då intresset från skolorna blir allt större. Vissa lådor sköts helt självständigt av våra avtalsskolor och andra ingår i våra naturdagar och matmöten. Allt som skördas tillagas till lunch i trädgården. Under tre veckor under sommaren hade vi två sommarjobbare på plats i trädgården. Norrtälje kommun erbjuder gymnasieungdomar arbete under sommarlovet och vi fick mycket hjälp med skötsel, vattning, plantering, rensning och städning mm. av Molly Rodensjö och Samuel Jerrefalk. Vi har utökat antalet blommande växter för att få blomning hela säsongen och då locka till oss fler insekter och pollinerare. Ett insektshotell har byggts av deltagarna i NORDPLUS-projektet, när de var här på Färsna i september. Vi ser fram emot många nya hyresgäster och invånare i trädgården.

Ett av våra uteklassrum- trädgården!

Rovdjursinformation i Roslagen (Länsstyrelsen i Stockholms Län)- Projektet har skett i samarbete med Rovdjurscentrat De 5 stora i Järvsö och Länsstyrelsen i Stockholms län. Länsstyrelsen i Stockholms län finansierade projektet med 70 000 kr. Utöver detta har projektet även nyttjat redan framställt material, så som utställning, broschyrer och pedagogiska övningar. Totalt träffade vi 210 barn och 16 vuxna under 2015 och återkopplingen var enbart positiv. Det är nu sjätte året i rad som Färsna Naturcentrum kunnat erbjuda rovdjursdagar för elever.

Syftet med ”Rovdjursinformation 2015” var främst att möta upp de behov som fanns i de södra delarna av Stockholms län och målet detta år blev därför att genomföra rovdjursdagar för elever och lärare i Mölnbo skola samt erbjuda lärare, pedagoger och andra intresserade, till exempel

naturskolepedagoger och naturguider, gratis fortbildning. Syftet är liksom alla tidigare år att sprida saklig kunskap/information om rovdjuren och genom dialog väcka frågan, hur vi människor och djur ska kunna leva tillsammans. Under dagarna 13 – 14 oktober genomfördes rovdjursdagar för sju skolklasser (åk 0-6) på Mölnbo skola. Rovdjursdagarna innehöll som vanligt en saklig och allsidig informationsdel om järv, varg, lo och björn, vilken sedan följdes av dialog i form av diskussioner, etiska dilemman, övningar eller forumspel utifrån utomhuspedagogiska metoder. Under året har även 5 rovdjursdagar för elever hållits på Färsna gård. I projektet planerades även fortbildningstillfällen för lärare, pedagoger och andra intresserade. Det blev uppskjutet till 15 mars 2016. Fortbildningsdagarna kommer innehålla en föreläsning om rovdjurens biologi och beteenden av sakkunnig från *Rovdjurscentret De 5 stora* i Järvsö, information om rovdjursförvaltning och det kommer att erbjudas stort utrymme för diskussioner och ges inspirerande exempel på utomhuspedagogiska övningar som är kopplade till ämnet. Under 2015 har NNS medverkat vid NO-Biennalen i Falun med vår portabla utställning om de stora rovdjuren samt genomförande av workshop om rovdjur för 30 stycken NO-lärare från olika delar av Sverige. Detta var mycket uppskattat och väckte stort intresse för att arbeta ämnesöverskridande med stora rovdjur som utgångspunkt i skolan.

Färsna Naturcentrums personal höll workshop om Stora Rovdjur för pedagoger under NO-biennalen i april 2015 i Falun.

***NORDPLUS (Nordiska Ministerrådet) Nature schools network* 2013-2015** är ett projekt som utvecklats från det NORDPLUS- projekt Färsna Naturcentrum varit part i under 2010-2012. Naturskolor i Sverige, Estland, Lettland, Litauen vidareutvecklar ett nätverk, där även lokala lärare är deltagare, samt lokala entreprenörer. Fjärde aktiviteten hölls i Riga i Lettland i april 2015 (25 deltagare från 4 nationer) och temat var *Floristry and outdoor learning*. Avslutande aktivitet genomfördes i september i Norrtälje (25 deltagare från 4 nationer), där temat var *Ecosystem services*. Under denna aktivitet höll Naturcentrum workshop om pollinerare, där Thord Stare, lokal biodlare, och Tobias Nilsson, NNS, var inbjudna gäster. Under aktiviteten besökte vi även *Sealifelab* på Uppsala universitet där man forskar med hjälp av zebrafisk, vi var på besök i Botaniska trädgården i Uppsala, föreläsning med *Bee Urban* i Stockholm och så besökte vi en växtvägg vid Björns trädgård på Södermalm. Färsna Naturcentrum får mycket inspiration från dessa aktiviteter, och i mötet med

pedagoger och naturvård i andra länder. Två pedagogiska handböcker har tagits fram under 2015 som en del i projektet. Dessa finns tillgängliga på hemsidan. Anna Westerlund, Färsna Naturcentrum, är projektledare och projektet är nu slutrapporterat. Vid avslutningsseminariet beslutade deltagarna att söka ett fortsättningsprojekt i mars 2016, där vi önskar utvidga nätverket med partners från Danmark och Finland.

Deltagare under aktivitet i Riga i april 2015. Här är ett studiebesök på universitet i Riga och den högra bilden visar ett av de växthus som är en del av Rigas naturskola.

Deltagare under utbildningsdagar i september 2015, Ecosystem services.

Hälsofrämjande och mångfalds projekt

Deltagare från Häng me´ut för unga med celiaki som en del i Arvsfonden-projektet "Natur och växtkraft för ALLA". Ett sätt att känna samhörighet med natur, mat och friluftsliv som metod. Kanonbra!

***Allmänna arvsfonden* beviljade *Natur och växtkraft för ALLA* 2015**. Det är ett treårigt projekt, men ett år beviljas i taget. Projektet syftar främst till att förebygga och minska utanförskap bland unga, samt arbeta förebyggande för god hälsa. Syftet är att ALLA barn och ungdomar oberoende av fysiska, psykiska, sociala och ekonomiska förutsättningar ska få möjlighet att uppleva natur, kultur, odling och friluftsliv på sina egna villkor under tryggt ledarskap. Syftet är också att visa på hur ideella krafter och olika organisationer kan samverka för att stödja samhällsfunktioner som sjukvård och skola, vilket är nyskapande i Norrtälje kommun. Projektet syftar också till att utveckla nya metoder för skola och utbildning, för att få fler barn att lyckas och förverkliga drömmar. Utomhuspedagogik ska vara en självklar metod för ökad måluppfyllelse i skolan, för elever; där lärande och god elevhälsa ska gå hand i hand. Vi vill genom projektet skapa mötesplatser mellan grupper. Det kan vara mellan unga från olika länder, unga med olika sjukdom, men det kan också vara från grupper från olika skolor i Norrtälje kommun. Färsna Naturcentrum har under året genomfört tre program med *Häng me´ut* för unga med celiaki, ADHD och elever från en högstadieskola. Vi har genomfört lovläger för unga, naturdagar, matmöten och nätverksbygge.

En måltid producerad helt av det som odlingen ger. Vi vet att möten kring mat passar de flesta oberoende av ålder, kön, etnicitet, bakgrund eller utbildning. Mums vad gott!

En del i projektet är att deltagarna ska få möjlighet att producera en gemensam kokbok. Startskottet har gått! Följ projektet på Arvsfondens projektblogg: http://www.arvsfonden.se/projekt/natur-och-vaxtkraft-for-alla. Anna Westerlund är projektledare. Styrgruppen/referensgruppen består av målgruppens företrädare från Barnmottagningen i Norrtälje, rektorer och lärare från kommunala och enskilda skolor, boende för ensamkommande unga, personal från skolornas elevhälsa och all personal på Färsna Naturcentrum.

Måltid tillsammans i växthuset där deltagarna delar erfarenheter och känner samhörighet. Ett utmärkt exempel hur Färsna Naturcentrum kan vara ett komplement till vård och skola.

Genom samarbete med Barnmottagningen på *Tio100* i Norrtälje, genomförde Färsna Naturcentrum ett **lovläger** i juni 2015 för barn och ungdomar som deltar i barnmottagningens *Familjeviktskola*. Genom friluftsliv har målet varit att visa på allt roligt man kan göra i naturen och det främjar fysisk aktivitet och välbefinnande. Veckan avslutades med lunch vid vindskyddet i skogen där deltagarna bjöd sina familjer, anhöriga, samt personalen på Barnmottagningen på lunch. Lägret hade 8 deltagare och under avslutningsaktiviteten deltog 35 personer. Genom Arvsfondsprojektet har vi kunna utvidga lägerverksamheten för att få ett mer långsiktigt arbete för ungas goda hälsa. Färsna Naturcentrum har haft för- och efterträffar för deltagare och de är inbjudna till vinteraktivitet 2016. Susanne Jansson är projektledare för detta hälsoarbete.

Under lovlägret vill vi vara med och inspirera till positiva naturmöten, bygga självkänsla, inspirera till vidare friluftsliv- och ett långsiktigt arbete för hållbarhet och folkhälsa.

Färsna Naturcentrum växer

Färsna Naturcentrum har deltagit i Färsnadagen och på julmarknaden och då visat sin verksamhet, samt hållit i aktiviteter som anknyter till vår verksamhet. Besöksantalet dessa tillfällen har sammanlagt varit ca 1 000 personer.

Färsna Naturcentrum har utvecklats mycket under året och responsen är stor från skolor, förskolor, pedagoger och andra intressenter. Sammanlagt har vi haft ca 3 800 deltagare i alla åldrar vid våra olika aktiviteter och i möjligheterna vi skapar för avtalskunder; förutom de öppna publika dagar vi deltagit i vid Färsna gård. Färsna Naturcentrums vision har varit under året att ge positiva naturupplevelser till ALLA. Den gemensamma faktorn i flertalet av våra projekt och visioner är ökad tillgänglighet och mångfald. En tendens vi kan se är att verksamhetens aktiviteter efterfrågas allt mer fördelat över hela året, men där tyngdpunkten fortfarande är vår och sommar.

Färsna Naturcentrum har också initierat ökat samarbete med Socialförvaltning, Arbetsförmedling, Försäkringskassa och sjukvård för att visa på naturens möjligheter för alla i natur, trädgård och på gården. Stort intresse finns, men det är långsamma processer.

Färsna Naturcentrums verksamhet har under 2015 stötts av Roslagens Sparbanks Stiftelser, Allmänna arvsfonden, Länsstyrelsen i Stockholms Län och NORDPLUS Nordiska Ministerrådet.

Susanne Jansson, Anna Westerlund, Lotta Andersson och Nina Söderström ansvarade för Färsna Naturcentrum till största delen under 2015.

Här sker ett av alla de möten som Färsna Naturcentrum är med och skapar förutsättningar för- verkliga möten mellan människor. Naturen och trädgården är vår arena!

Naturvård

Under 2015 har Naturvården i stiftelsen präglats av de många små projekt som sprungit ur projektet Värdefull odlingsbygd. Några av de trakter där projektet under se senaste tre åren arbetat med naturvårdsinsatser har på egen hand initierat åtgärder och använt stiftelsen som stöd och språngbräda. Bland trakternas invånare har vi kunnat skönja mer av en vilja att själva driva projektets frågor vidare. Denna utveckling är mycket positiv och helt i linje med de höga ambitioner NNS hade när projektet planerades. Ett antal uppdrag har också hunnits med, bland annat inventering av Ortolansparv i ett samarbete med Sveriges Ornitologiska förening och en förstudie på uppdrag av företaget Bee Urban. Det traditionella naturvårdsarbetet med slåtteruppdrag och förvaltning av områden har också genomförts, liksom arbetet med tillsyn av naturreservat i Norrtälje kommun.

Skötsel av områden

Norrtälje Naturvårdsstiftelse har sedan 1992 arbetat med att restaurera och utföra naturvårdsskötsel av slåtterängar, lövängar, rikkärr, havsstrandängar och naturbetesmarker med höga naturvärden. Stiftelsen äger inte själv marken utan har antingen överenskommelser med markägare om skötsel eller så utförs skötseln på uppdrag av till exempel Länsstyrelsen eller Norrtälje kommun. Flera av områdena har blivit skyddade som Natura 2000- områden.

Slåtterängar är en av våra mest artrika naturtyper. I Norrtälje kommun fanns år 1866 nästan 26 000 ha slåtter- och lövängar, det vill säga lika stor areal som det idag finns åker i kommunen. Slåtterängarna har i stort sett sedan dess försvunnit och idag finns endast cirka 35 ha kvar i kommunen.

Elever får lära sig slåtter med lie och hässjning av hö vid naturdag med Färsna Naturcentrum

Under året har stiftelsen ansvarat för skötseln av rikkärren Kista hav och Maran på Väddö, havsstrandängen Djävulsviken på Väddö och slåtterängen Kråkhättan i Roslagsbro. Dessa områden sköts med stöd från länsstyrelsen. Områdena berättigar även till miljöstöd ur Landsbygdsprogrammet. Vid Kapellskär förvaltar Naturvårdsstiftelsen ett område i anslutning till Estoniakorset och ångbåtsbryggan. För skötsel av detta område utgår inget stöd från länsstyrelsen. Åtgärderna har bestått av slåtter och höbärgning.

Det praktiska arbetet i områdena har utförts av stiftelsens egen personal i första hand, anlitade entreprenörer eller, vid områdena Maran och Kråkhättan, av deltagare i slåttergillen som anordnas av Roslagens Naturskyddsförening respektive Nyby hembygdsförening.

Områden	**Naturtyp**	**Areal (ha)**
Kista hav (N2000)	Rikkärr	1,13
Maran (N2000)	Rikkärr	0,21
Kråkhättan (N2000)	Slåtteräng	0,56
Kapellskär	Slåtteräng	0,36
Djävulsviken	Strandäng	0,53
Totalt		**2,79**

Tillsyn av naturreservat

På uppdrag av Länsstyrelsen har Naturvårdsstiftelsen genomfört naturbevakning i åtta naturreservat i Norrtälje kommun; Hummelberget, Kornamossen, Karlsdalsmossen, Rimsjö, Rimsjöskogen, Mornäsan, Råda och Vågsjön. Dessa områden besöktes tre gånger under året och skyltar, gränsmarkeringar och anläggningar kontrollerades och återrapporterades till Länsstyrelsen.

Värdefull odlingsbygd

Det natursköna Roslagen har under tusentals år präglats av jordbruket. Regionens odlingsbygd betingar idag sällsynt höga värden avseende natur, kultur och rekreation. De strukturella förändringar som jordbruket genomgått sedan mitten av 1900-talet har dock börjat hota dessa värden. Där det en gång fanns femton lantbrukare finns idag kanske bara en. Betesmarker som förr betades av nöt har nu växt igen. Dessa exempel är säkert bekanta för många och har blivit symboler för en generell utveckling på landsbygden.

Vi befinner oss just nu i ett skeende som kan vara avgörande för om vi ska få behålla de unika kvalitéer som vår region har skänkts genom bland annat ett aktivt jordbruk. Det är hög tid att vi börjar ställa oss själva frågor som visserligen är svåra att svara på men som också kan hjälpa oss att se lite ljusare på situationen. Hur vill vi att framtiden ska se ut på landsbygden? Finns det sätt att vända den negativa utvecklingen? Kan vi hjälpas åt för att bevara det vi har kvar och kanske till och med skapa något bättre?

Projektet Värdefull odlingsbygd har drivits sedan 2013 för att i fem utvalda trakter försöka skapa möjligheter att vårda, bevara och utveckla värden som är svåra att mäta. Idén är att samla markägare, aktiva lantbrukare, ideella föreningar, myndigheter och allmänt intresserade för att genom samverkan göra det som kanske inte är möjligt att göra på egen hand. Vi vill även bidra till att invånare tillsammans i varje enskild trakt skapar en gemensam framtidsvision för trakten, något som kan behövas i dessa tider då det är svårt att se det positiva i utvecklingen på landsbygden.

De fem trakterna som berörs är:
Närtuna – sydvästligaste delen gränsande mot två grannkommuner
Fasterna – utmed Skedviken från Mörby till Alby
Norr- och Söderhenninge i Ununge socken
Väsby i norra delen av Brosjöområdet, Roslagsbro
Kista och **Senneby** på Väddö

Deltar i samverkan hittills gör:

- LRF
- hembygdsföreningar
- markägare
- lantbrukare
- allmänt intresserade
- församlingar
- Roslagens Ornitologiska Förening
- Roslagens Naturskyddsförening

Genom projektet har vi också varit i ständig dialog med tjänstemän på Länsstyrelsen.

Under 2015 har projektet ordnat med många sorters aktiviteter, framför allt har vi gjort stora framsteg när det gäller restaurering av betesmarker. Bl.a. har c:a 9 ha betesmark tagen ur produktion restaurerats. För att snabbt bilda sig en uppfattning om vad som hittills hänt och vad som är på gång kan man gå in på projektets blogg www.vardefullodlingsbygd.tumblr.com. På blogg-sidan kan man också registrera sig för projektets nyhetsbrev.

God uppslutning på höstens naturvårdsdag i Väsby. Här stod byinvånarna själva för arrangemanget.

Ytterligare projekt och uppdrag

Följande mindre projekt och uppdrag har varit del av vår naturvårdsverksamhet.

Förstudie - Närtunaviken och omgivande landskap
I och med det väl fungerande samarbetet i Åkerströmmens vattenvårdssamverkan finns goda förutsättningar att arbeta med åtgärder som ska minska näringsläckaget i avrinningsområdet. Närtunaviken i sjön Sparren är ett prioriterat objekt och en av de föreslagna åtgärderna är anläggning av en våtmarkspark. Eftersom landskapet runt Närtunaviken har en väldig potential avseende många olika värden ville vi ta reda på om det vore möjligt att genomföra en restaurering av hela sjöänden och delar av de omgivande markerna samt planera för en långsiktigt hållbar hävd. Utöver potentiella naturvärden har platsen en mycket intressant historia och kan med hjälp av pedagogiska hjälpmedel bli ett mycket attraktivt besöksmål. Resultatet av förstudien finns sammanfattat i en slutrapport.

Sören Eriksson från HS Konsult genomför avvägningar i Närtunaviken.

Projektering av våtmarksanläggning I Hederviken

Under 2014 genomfördes en förstudie rörande möjligheterna att anlägga en våtmark i Hederviksområdet. Med hjälp av resultatet från förstudien kunde NNS söka stöd från LOVA, Sigtuna kommun och Vallentuna kommun för finansiering av projekteringen. Projekteringen gick i första hand ut på att ta fram ett konkret förslag på utformningen av våtmarken samt att planera dragningen av en vandringled i området.

Kommunekologer från Sigtuna, Vallentuna och Norrtälje, samt Eric Renman från Östhammars kommun

Tuvfräsning på strandäng I Väsby

I september genomfördes en efterlängtad tuvfräsning på en strandäng intill fågeltornet vid Brosjön. Åtgärderna har utformats i samverkan med mark- och djurägare i trakten och strandängen kommer att betas fr.o.m. 2016. 6 ha restaurerades med hjälp av specialbyggda bandvagnar med slagklippare. När området stängslas kommer även torrbacken som fågeltornet står i att anslutas så att en total areal om 7 ha nyrestaurerad betesmark åter kan tas i produktion.

Brahebergs jätteek

I området som kallas Glädjen på Brahebergs gård i Närtuna står Stockholms läns tredje till omkretsen största ek. Glädjen har inte betats av boskap på uppskattningsvis 60-70 år och igenväxningen har varit omfattande. NNS beviljades ett stöd från länsstyrelsens naturvårdsenhet (åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper) för att se till att marken restaurerades och kom i bruk. Under våren avverkades området och utvalda ekar står nu luftigt och ljust. Området stängslades också i väntan på djur. Projektet blev till ett trepartssamarbete i vilket NNS samordnade myndighet och den markägare som kompenserades ekonomiskt för sina insatser. Nu kan naturminnet på Glädjen åter bli ett intressant utflyktsmål!

Eken på Glädjen mäter nästan 10 m i omkrets och är Stockholms läns tredje största.

Blommor för Bin - förstudie

Under 2015 hade NNS i uppdrag från företaget Bee Urban att genomföra en förstudie på ett projekt som syftar till att skapa pollen- och nektarresurser för pollinerande insekter i framför allt södra

Sveriges slättbygder. Förstudien syftade till att utforma ett projekt i vilket företaget ska samla in pengar från allmänheten för att kunna bekosta åtgärder från lantbrukare. Åtgärderna består i att lantbrukarna etablerar en vallbaljväxtblandning med en gynnsam sammansättning av örter. I uppdraget ingick även att söka stöd till uppstart av projektet under 2016. Under hösten gavs besked om att stöd till uppstart av ett genomförandeprojekt beviljats från WWF Världsnaturfonden.

Naturvårdshuggningar

Norrtälje Naturvårdsstiftelses naturvårdsteam har under 2015 genomfört ett flertal praktiska insatser inom ramen för projektet Värdefull Odlingsbygd. Framförallt i Kista på Väddö och i Kullsta i Roslagsbro har stiftelsen gjort stora praktiska naturvårdsinsatser.

Styrelse och personal

Styrelse

Under verksamhetsåret 2015 har styrelsen för Norrtälje Naturvårdsstiftelse bestått av följande ledamöter:

Bridget Wedberg (mp) – ordförande
Olle Wahlgren (m) – vice ordförande
Kristina Drotz (s) - ledamot
Kurt Pettersson (c) - ledamot
Karin Beronius (l) - ledamot
Leif Johansson (kd) - ledamot
Bertil Karlsson (v) - ledamot
Gunilla Lindgren (roop) - ledamot
Hans-Ove Skogh (sd) - ledamot
Nils Edberg (RNF) - ledamot
Micael Söderman (ROF) – ledamot

Krister Stighäll (mp) - ersättare
Christina Hallingström (s) - ersättare
Helén Israelsson (c) - ersättare
Pehr Olof Ohlberger (m) - ersättare
Paula Christofidi Cederqvist (fp) - ersättare
Bengt Carlström (kd) - ersättare
Ingela Brinkefeldt (v) – ersättare
Marie Karlsson (roop) - ersättare
Ingemar Ögren (sd) - ersättare
Rolf Embro (RNF) - ersättare
Gert Straschewski (ROF) - ersättare

Styrelsen har under 2015 arbetat aktivt i tre olika arbetsgrupper; Naturvård, Färsna gård och Pedagogik. Styrelsen har sammanträtt vid fem tillfällen under 2015; 17:e februari, 21:e april, 10:e juni, 15:e september samt 1:a december

Personal

Stiftelsens anställda under 2015 har varit:

Lotta Andersson, VD och projektledare
Tobias Nilsson, projektledare och verksamhetsansvarig naturvård
Anna Westerlund, projektledare och verksamhetsansvarig Färsna Naturcentrum
Susanne Jansson, projektledare och naturskolepedagog Färsna Naturcentrum
Annelie Nohrin, djuransvarig och naturvårdare
Lotta Gustavsson, naturvårdare
Gerry Johansson, gårdskarl Färsna gård
Nina Söderström, assisterande naturskolepedagog
Suzzie Engström, ekonomiadministratör

Köpta tjänster och utbildning

Konsulter & Entreprenörer

HS Konsult anlitades till projekteringen i Hederviken och för förstudien på Närtunaviken. Till tuvfräsningsen anlitades Lindings Våtmarksrestaurering AB och till avverkningen på Glädjen i Närtuna anlitades skogsentreprenören Ingemar Mattsson från Segersbol. Farmartjänst i Roslagen anlitades sommaren 2015 för att utföra rikkärrsslåtter. Stiftelsens löneadministration har skötts av Stellan Törner/REDAB och av Veronica Ljungström, V.E.L.J. ekonomi i Roslagen. Deklaration och bokslut 2015 har utförts av Veronica Ljungström, V.E.L.J. ekonomi i Roslagen, revision har utförts av Alexandra Lindqvist, Hammarbergs Revisionsbyrå.

Utbildning och kurser

Under 2015 har Naturvårdsstiftelsens personal deltagit i följande utbildningar och kurser:

- *FAR- Fortbildning, FaR barn och ungdom, Fysisk aktivitet på recept, i april 2015 en dag-* Susanne Jansson. (Färsna Naturcentrum kan vara en mottagare för patienter som behöver fysisk aktivitet och inte medicinering. Vi har många patienter hos oss på Naturcentrum genom barnläkarmottagningen och skolhälsovården, men de har hittills inte haft en receptförskrivning. Vi ska under 2016 förhoppningsvis certifiera oss för att bli FaR-ledare. Fördelen med det är att vi då kommer att finnas med i den portal som sjukvården använder sig av för att söka rätt på lämplig mottagare för sin patient som är behov av fysisk aktivitet)

- Utomhuspedagogisk kurs i tre dagar i april i Riga, Lettland, inom projekt Network Nature Schools (NORDPLUS) *Floristry-* Anna Westerlund, Susanne Jansson, Lotta Andersson

- Utomhuspedagogisk kurs i tre dagar i oktober i Norrtälje-Uppsala- Stockholm, inom projekt Network Nature Schools (NORDPLUS) *Ecosystem services-* Nina Söderström, Lotta Andersson, Anna Westerlund och Susanne Jansson

- NO-biennalen vid Högskolan i Dalarna, Falun, 28-29 april 2016- Lotta Andersson, Susanne Jansson och Anna Westerlund

- Föreläsning 24 augusti på Roslagsskolan i Norrtälje, om formativ bedömning i skolan av Dylan Williamns, proffessor vid Institute of education i London- Anna Westerlund

Norrtälje Naturvårdsstiftelse i media 2015

Norrtelje Tidning publicerade artikel om Arvsfodenprojektet Natur och växtkraft för ALLA i juni 2015.

Norrtelje Tidning publicerade ett reportage *Häng me´ ut*- aktivitet för unga med celiaki i Arvsfondenprojektet *Natur och växtkraft för ALLA* i september 2015.

8 Reportaget

Vårdande av våtmark som gynnar många

Det är otroligt vilken skillnad det blir, det här har ju tidigare varit förtorad mark.
Pär Eriksson

Full fräs för livskraftiga strandängar

Gammal betesmark får nytt liv och gynnar fågellivet vid sjöar

Det här är ju det roligaste momentet i projektet.
Tobias Nilsson

Förstasidan och ett bilduppslag ägnades åt tuvfräsningen i Väsby - en av aktiviteterna inom projektet Värdefull Odlingsbygd.

Smyg på snöskor

Färsna Naturcentrum fick en artikel om verksamheten publicerad i medlemstidningen Bladet (naturskoleföreningen i Sverige) som läses främst av naturskolepedagoger, samt lärare på skolor.

Årsredovisning för

Norrtälje Naturvårdsstiftelse

814401-0033

Räkenskapsåret
2015-01-01 - 2015-12-31

Innehållsförteckning: **Sida**

Förvaltningsberättelse	1-2
Resultaträkning	3
Balansräkning	4-5
Ställda säkerheter och ansvarsförbindelser	5
Redovisningsprinciper och bokslutskommentarer	6
Noter	7-8
Underskrifter	9

Förvaltningsberättelse

Styrelsen och verkställande direktören för Norrtälje Naturvårdsstiftelse, 814401-0033 får härmed avge årsredovisning för 2015, företagets 27:e räkenskapsår.

Allmänt om verksamheten

Stiftelsens ändamål är

att tillvarata och stärka allmänhetens intresse för miljö och naturvårdsfrågor
att informera om Roslagens natur, miljövård och de ekologiska sambanden
att bevara och skydda miljö och naturvärden av stort allmänt intresse
att förvalta naturreservat, naturvårdsområden och övriga naturvärden

Ägarförhållanden
Norrtälje naturvårdsstiftelse inrättades genom beslut av Norrtälje kommunfullmäktige den 24 april 1989.

Verksamhet 2015
Norrtälje Naturvårdsstiftelse är idag uppdelad i tre verksamhetsdelar; naturvård, förvaltning av Färsna gård samt pedagogisk verksamhet vid Färsna Naturcentrum.
Stiftelsen har under verksamhetsåret förvaltat Färna gård på uppdrag av Norrtälje kommun. Naturvårdsstiftelsens mål med förvaltningen av Färsna gård är att ha en gård med småskaligt jord- och skogsbruk som är öppen och tillgänglig för alla och speglar en Roslagsgård från tidigt 1900-tal. För att säkerställa naturområdet Färsna har stiftelsen under 2015 arbetat fram ett förslag till naturreservatsbildning av Färsna som har överlämnats till kommunen. Stiftelsens vd och styrelse har under året arbetat med att få till stånd en omförhandling av befintligt förvaltningsavtal och tillhörande verksamhetsavtal och man har också lagt mycket arbete på att rationalisera den upprustningsplan som finns för Färsna gård, då det visat sig nödvändigt både för funktion och ekonomi. Den ursprungliga planen omfattade två byggnader, varav ett timmerhus. Detta skulle dock bli en mycket kostsam byggnation som dessutom inte skulle fylla alla funktioner som gården behöver. Istället beslöt Naturvårdsstiftelsens styrelse i samråd med kommunen att lägga alla resurser på en byggnad och låta den nya ladugårdsbyggnaden inrymma både samlingslokaler och personalutrymmen.

Vid Färsna gård har stiftelsen också basen för Färsna Naturcentrum, som skall vara ett besöks-, informations, och utbildningscentrum för aktiviteter knutna till naturvård, friluftsliv, kulturmiljövård samt jord- och skogsbruk. Under året har det inom Naturcentrums ramar genomförts ett stort antal naturdagar med skolklasser, både från Norrtälje kommun och från andra kommuner i Stockholms län. Stöd för naturdagar för kommunens skolbarn lämnades av Roslagens sparbanks stiftelser. Färsna Naturcentrum har, utöver sina ordinarie naturdagsuppdrag, projektlett och deltagit i aktiviteter inom det Nordplus-finansierade projektet Nature School Network, slutfört LONA projektet Naturguidning i Roslagen, projektlett LONA projektet Gröna klassrum, startat upp ett nytt projekt med stöd från Allmänna Arvsfonden Natur och Växtkraft för alla samt haft Rovdjursdagar för elever med finansiering från Länsstyrelsen i Stockholms län. Under året har också nyttjandeavtal tecknats med Montessoriskolan i Norrtälje, Freinetskolan Hugin och Norrtälje Naturbruks och Teknikgymnasium.

Naturvården i stiftelsen har under året präglats av många små naturvårdsprojekt sprungna ur lokala initiativ i de trakter där projektet Värdefull odlingsbygd verkat under tre år. Inom projektet har också ett antal praktiska naturvårdsdagar genomförts. Naturvårsstiftelsen har under 2015 utfört naturbevakning och tillsyn av 8 naturreservat på uppdrag av Länsstyrelsen. Även praktiskt arbete med slåtter av rikkärr och slåttermarker har utförts på uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholms län. Naturvårdsstiftelsen har under 2015 ägt 10 roslagsfår i naturvårdssyfte.

Ekonomiskt har stiftelsen haft ett relativt bra år med flera stora projekt och ett antal uppdrag och avtal. Trots det visar 2015 års bokförda resultat på ett stort underskott. Detta har visat sig bero på att ett antal poster har bokats felaktigt under tidigare redovisningsår vilket totalt påverkar det bokförda resultatet 2015 med 486 126 kr i negativ riktning. De felbokade posterna var bland annat ett stort internationellt projekt finansierat av Nord Plus, där stiftelsen fick ut 80% av projektmedlen i förskott 2013. Dessa pengar skulle sedermera ha periodiserats över 2014 och 2015, men detta gjordes aldrig. Även två mindre utbetalningar från olika LONA-projekt 2014 samt en felaktigt bokad elkostnad 2014 bidrog till underskottet 2015.

Under året har Naturvårdsstiftelsens styrelse sammanträtt vid fem tillfällen. 8 personer har varit anställda i varierande omfattning och VD har varit Lotta Andersson.

Naturvårdsstiftelsen ser fram emot ett händelserikt 2016 med många nya uppdrag och projekt att genomföra och förvalta.

Ekonomisk översikt

	2015-12-31	*2014-12-31*	*2013-12-31*	*2012-12-31*	*2011-12-31*
Rörelsens intäkter, tkr	3 128,9	3 528,0	3 825,0	4 097,0	3 428,0
Resultat e fin poster, tkr	-512,2	-309,0	43,0	-7,0	-7,0
Balansomslutning, tkr	830,8	1 945,0	1 950,0	1 819,0	1 718,0
Soliditet, %	46,0	46,0	62,0	64,0	68,0
Medelantalet anställda	7	7	8	9	7

Vad beträffar stiftelsens resultat och ställning i övrigt, hänvisas till efterföljande resultat- och balansräkningar med tillhörande bokslutskommentarer.

Norrtälje Naturvårdsstiftelse
814401-0033

3(9)

Resultaträkning

Belopp i kr	*Not*	*2015-01-01-2015-12-31*	*2014-01-01-2014-12-31*
Nettoomsättning		644 204	759 586
Bidrag		2 484 742	2 768 126
		3 128 946	3 527 712
Rörelsens kostnader			
Övriga externa kostnader		-1 051 787	-1 419 514
Personalkostnader	*1*	-2 569 903	-2 401 651
Avskrivningar av materiella anläggningstillgångar	*2*	-18 953	-18 954
Rörelseresultat		-511 697	-312 407
Resultat från finansiella poster			
Ränteintäkter och liknande resultatposter	*3*	449	4 368
Räntekostnader och liknande kostnader	*4*	-939	-500
Resultat efter finansiella poster		-512 187	-308 539
Resultat före skatt		-512 187	-308 539
Årets resultat		-512 187	-308 539

Balansräkning

Belopp i kr	Not	2015-12-31	2014-12-31
TILLGÅNGAR			
Anläggningstillgångar			
Materiella anläggningstillgångar			
Maskiner, inventarier, verktyg och installationer	5	36 960	55 911
		36 960	55 911
Summa anläggningstillgångar		36 960	55 911
Omsättningstillgångar			
Kortfristiga fordringar			
Kundfordringar		49 400	134 839
Aktuell skattefordran		24 260	87 725
Övriga fordringar		54 467	57 792
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter	6	223 346	1 055 296
		351 473	1 335 652
Kassa och bank	7	442 366	553 611
Summa omsättningstillgångar		793 839	1 889 263
SUMMA TILLGÅNGAR		830 799	1 945 174

Balansräkning

Belopp i kr	Not	2015-12-31	2014-12-31
EGET KAPITAL OCH SKULDER			
Eget kapital	8		
Eget kapital i ideella föreningar och stiftelser		894 468	1 203 007
Årets resultat		-512 187	-308 539
		382 281	894 468
Summa eget kapital		382 281	894 468
Kortfristiga skulder			
Leverantörsskulder		78 669	35 894
Skatteskulder		17 401	22 876
Övriga skulder		72 850	75 779
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter	9	279 598	916 157
		448 518	1 050 706
SUMMA EGET KAPITAL OCH SKULDER		830 799	1 945 174

Ställda säkerheter och ansvarsförbindelser

Ställda säkerheter

	2015-12-31	2014-12-31
Ställda panter och säkerheter	*Inga*	*Inga*
Övriga ställda panter och säkerheter	*Inga*	*Inga*

Ansvarsförbindelser

Ansvarsförbindelser	*Inga*	*Inga*

Redovisningsprinciper och bokslutskommentarer

Belopp i kr om inget annat anges

Allmänna redovisningsprinciper

Årsredovisningen har upprättats i enlighet med Årsredovisningslagen och Bokföringsnämndens allmänna råd.

Värderingsprinciper m m

Tillgångar, avsättningar och skulder har värderats utifrån anskaffningsvärden om inget annat anges nedan.

Definition av nyckeltal

Soliditet

Eget kapital och obeskattade reserver med avdrag för uppskjuten skatt (22 %) i förhållande till balansomslutningen.

Redovisning av (övriga) intäkter

Intäktsredovisning sker i enlighet med BFNAR 2003:3 Intäkter.

Som inkomst redovisar bolaget det verkliga värdet av vad som erhållits eller kommer att erhållas.

Fordringar

Fordringar är redovisade till anskaffningsvärde minskat med eventuell nedskrivning.

Avskrivningsprinciper för anläggningstillgångar

Avskrivningar enligt plan baseras på ursprungliga anskaffningsvärden minskat med beräknat restvärde. Avskrivning sker linjärt över tillgångens beräknande livslängd.

Följande avskrivningsprocent har tillämpats, varvid hänsyn tagits till innehavstiden för under året förvärvade och avyttrade tillgångar.

Anläggningstillgångar	*% per år*
Materiella anläggningstillgångar:	
-Maskiner	20
-Möbler	10
-Övriga inventarier, verktyg och installationer	20

Skillnaden mellan ovan nämnda avskrivningar och skattemässigt gjorda avskrivningar redovisas som ackumulerade överavskrivningar, vilka ingår i obeskattade reserver.

Noter

Not 1 Anställda och personalkostnader

Medelantalet anställda

	2015-01-01-2015-12-31	*2014-01-01-2014-12-31*
Män	2	2
Kvinnor	5	5
Totalt	**7**	**7**

Löner, andra ersättningar och sociala kostnader

	2015-01-01-2015-12-31	*2014-01-01-2014-12-31*
Löner och andra ersättningar:	1 850 768	1 694 702
Summa	**1 850 768**	**1 694 702**
Sociala kostnader	683 034	650 160
(varav pensionskostnader)	81 702	94 295

Not 2 Avskrivningar av materiella och immateriella anläggningstillgångar

	2015-01-01-2015-12-31	*2014-01-01-2014-12-31*
Maskiner, inventarier, verktyg och installationer	18 953	18 954
Summa	**18 953**	**18 954**

Not 3 Ränteintäkter och liknande intäkter

	2015-01-01-2015-12-31	*2014-01-01-2014-12-31*
Ränteintäkter, övriga	449	4 368
Summa	**449**	**4 368**

Not 4 Räntekostnader och liknande kostnader

	2015-01-01-2015-12-31	*2014-01-01-2014-12-31*
Räntekostnader, övriga	939	500
Summa	**939**	**500**

Not 5 Maskiner, inventarier, verktyg och installationer

	2015-12-31	*2014-12-31*
Ackumulerade anskaffningsvärden:		
-Vid årets början	172 693	172 693
	172 693	172 693
Ackumulerade avskrivningar enligt plan:		
-Vid årets början	-116 782	-97 828
-Årets avskrivning enligt plan enligt anskaffningsvärden	-18 951	-18 954
	-135 733	-116 782
Redovisat värde vid årets slut	**36 960**	**55 911**

Not 6 Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter

	2015-12-31	2014-12-31
Förutbetald leasing	-	2 151
Förutbetalda hyror	80 200	-
Upplupna intäkter	143 146	387 445
Upplupna hyresbidrag	-	665 700
	223 346	**1 055 296**

Not 7 Checkräkningskredit

	2015-12-31	2014-12-31
Beviljad kreditlimit	50 000	50 000
Outnyttjad del	-50 000	-50 000
Utnyttjat kreditbelopp	-	-

Not 8 Eget kapital

	2015-12-31	2014-12-31
Eget kapital vid årets ingång	894 468	1 203 007
Årets resultat	-512 187	-308 539
Eget kapital vid årets utgång	**382 281**	**894 468**

Not 9 Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter

	2015-12-31	2014-12-31
Förutbetalda hyresintäkter	66 039	66 039
Förutbetalda intäkter	-	108 200
Upplupen hyreskostnad	-	561 400
Övriga upplupna kostnader	213 559	203 395
	279 598	**939 034**

Norrtälje Naturvårdsstiftelse
814401-0033

9(9)

Underskrifter

Norrtälje 2016-05-10

Bridget Wedberg
Styrelseordförande

Lotta Andersson
Verkställande direktör

Olle Wahlgren
Vice styrelseordförande

Kristina Drotz
Styrelseledamot

Kurt Pettersson
Styrelseledamot

Karin Beronius
Styrelseledamot

Leif Johansson
Styrelseledamot

Bertil Karlsson
Styrelseledamot

Kent Björklund
Styrelseledamot

Hans-Ove Skogh
Styrelseledamot

Nils Edberg
Styrelseledamot

Micael Söderman
Styrelseledamot

Min revisionsberättelse har lämnats den 2016-05-11

Alexandra Lindqvist
Auktoriserad revisor

Rolf Ström
Lekmannarevisor

Maj Åberg Palm
Lekmannarevisor

Revisionsberättelse

Till styrelsen i Norrtälje Naturvårdsstiftelse
Org.nr 814401-0033

Rapport om årsredovisningen

Vi har utfört en revision av årsredovisningen för Norrtälje Naturvårdsstiftelse för räkenskapsåret 2015.

Styrelsens ansvar för årsredovisningen

Det är styrelsen som har ansvaret för att upprätta en årsredovisning som ger en rättvisande bild enligt årsredovisningslagen och för den interna kontroll som styrelsen bedömer är nödvändig för att upprätta en årsredovisning som inte innehåller väsentliga felaktigheter, vare sig dessa beror på oegentligheter eller på fel.

Revisorns ansvar

Vårt ansvar är att uttala oss om årsredovisningen på grundval av vår revision. Vi har utfört revisionen enligt International Standards on Auditing och god revisionssed i Sverige. Dessa standarder kräver att vi följer yrkesetiska krav samt planerar och utför revisionen för att uppnå rimlig säkerhet att årsredovisningen inte innehåller väsentliga felaktigheter.

En revision innefattar att genom olika åtgärder inhämta revisionsbevis om belopp och annan information i årsredovisningen. Revisorn väljer vilka åtgärder som ska utföras, bland annat genom att bedöma riskerna för väsentliga felaktigheter i årsredovisningen, vare sig dessa beror på oegentligheter eller på fel. Vid denna riskbedömning beaktar revisorn de delar av den interna kontrollen som är relevanta för hur stiftelsen upprättar årsredovisningen för att ge en rättvisande bild i syfte att utforma granskningsåtgärder som är ändamålsenliga med hänsyn till omständigheterna, men inte i syfte att göra ett uttalande om effektiviteten i stiftelsens interna kontroll. En revision innefattar också en utvärdering av ändamålsenligheten i de redovisningsprinciper som har använts och av rimligheten i styrelsens uppskattningar i redovisningen, liksom en utvärdering av den övergripande presentationen i årsredovisningen.

Vi anser att de revisionsbevis vi har inhämtat är tillräckliga och ändamålsenliga som grund för våra uttalanden.

Uttalanden

Enligt vår uppfattning har årsredovisningen upprättats i enlighet med årsredovisningslagen och ger en i alla väsentliga avseenden rättvisande bild av stiftelsens finansiella ställning per den 2015-12-31 och av dess finansiella resultat för året enligt årsredovisningslagen.

Övriga upplysningar

Revisionen av årsredovisningen för räkenskapsåret 2014 har utförts av en annan revisor som lämnat en revisionsberättelse daterad 2015-06-18 med omodifierade uttalanden i Rapport om årsredovisningen.

Rapport om andra krav enligt lagar och andra författningar

Utöver vår revision av årsredovisningen har vi även utfört en revision av styrelsens förvaltning för Norrtälje Naturvårdsstiftelse för räkenskapsåret 2015.

Styrelsens ansvar

Det är styrelsen som har ansvaret för förvaltningen enligt stiftelselagen och stiftelseförordnandet.

Revisorns ansvar

Vårt ansvar är att med rimlig säkerhet uttala oss om förvaltningen på grundval av vår revision. Vi har utfört revisionen enligt god revisionssed i Sverige.

Som underlag för vårt uttalande om förvaltningen har vi utöver vår revision av årsredovisningen granskat väsentliga beslut, åtgärder och förhållanden i stiftelsen för att kunna bedöma om någon styrelseledamot är ersättningsskyldig mot stiftelsen eller om det finns skäl för entledigande.

Vi har även granskat om någon styrelseledamot på annat sätt har handlat i strid med stiftelselagen, stiftelseförordnandet eller årsredovisningslagen.

Vi anser att de revisionsbevis vi har inhämtat är tillräckliga och ändamålsenliga som grund för vårt uttalande.

Uttalande

Enligt vår uppfattning har styrelseledamöterna inte handlat i strid med stiftelselagen, stiftelseförordnandet eller årsredovisningslagen.

Norrtälje den 11 maj ~~april~~ 2016

Alexandra Lindqvist
Auktoriserad revisor

Maj Åberg Palm

Rolf Ström

2016-04-15

Kommunfullmäktige

Norrtälje Naturvårdsstiftelse

Revision genomförd i Norrtälje Naturvårdsstiftelse avseende verksamhetsåret 2015

Undertecknade företroendevalda revisorer har tillsammans med stiftelsens auktoriserade revisor genomfört revision och avgivit revisionsberättelse avseende verksamhetsåret 2015 vid Norrtälje Naturvårdsstiftelse(NNS) den 16 mars 2016.

Denna skrivelse utgör bilaga till nämnda revisionsberättelse.

Vi förtroendevalda revisorer tar med största allvar del av den oro som styrelsen för NNS känner med avseende på stiftelsens ekonomi.

NNS har enligt avtal med Norrtälje kommun rätt till ett månatligt bidrag motsvarande 95 100 kr/mån för hyra och drift. Utbetalningen från kommunen fördröjdes konsekvent under januari - juni 2015 då det, enligt uppgift till NNS från den utbetalande parten, funnits interna (inom kommunen) ifrågasättanden rörande från vilket konto som utbetalningen skulle ske. Utbetalningen till NNS skedde retroaktivt först under juli månad. Mot bakgrund av de små ekonomiska marginaler som NNS arbetar inom är det uppenbart att varje utebliven beslutad och budgeterad intäkt är besvärande och starkt bidragande till oron.

Vi förtroendevalda revisorer konstaterar att styrelsen vidtagit ett flertal åtgärder under år 2015 för att utveckla och förbättra styrningen av verksamheten. Exempel på dessa åtgärder är en mer realistisk budget samt en effektivare och mer transparent uppföljning av in- och utbetalningar då funktionen ekonomiansvarig numera upprätthålls av en extern kvalificerad resurs. I efterhand har bl.a. kunnat konstateras att tidigare erhållna projektmedel för åren 2013-2015 inte fullt ut har periodiserats under motsvarande period och att detta har påverkat resultatet i negativ bemärkelse fram till och med år 2015 då misstaget inte har kunnat rättas till i efterhand.

Norrtälje den 15 april 2016

Maj Åberg Palm

Förtroendevald revisor

Rolf Ström

Förtroendevald revisor

Norrtälje Naturvårdsstiftelse

Norrtälje Naturvårdsstiftelse är en kommunalt inrättad stiftelse vars syften är;

- att ta tillvara och stärka allmänhetens intresse för miljö- och naturvårdsfrågor
- att informera om Roslagens natur, om miljövård och om naturvårdsfrågor
- att bevara och skydda miljö- och naturvårdsvärden av stort allmänt intresse
- att förvalta naturreservat, naturvårdsområden och övriga naturvärden

Dessa syften uppfylls inom Norrtälje Naturvårdsstiftelses olika verksamheter

Kontakta oss:

Norrtälje Naturvårdsstiftelse, Färsna gård 1, 761 54 Norrtälje

norrtalje@naturvardsstiftelse.se

0176 – 184 02, 0176 – 184 07

www.naturvardsstiftelse.se **www.farsnanaturcentrum.se**